

BİLİM KÜLTÜR VE EĞİTİM

Okullarda akran zorbalığı: Nedir, nasıl önüne geçilir?

Doç.Dr. Mehmet Toran

 İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Öğretim Üyesi

Akran zorbalığı ile ilgili bu yazıyı bizzat tanık olduğum ve sonuçları ile baş etmek zorunda kaldığım deneyimlerim sonucunda ele aldım. Elbette aile olarak yaşadığımız bu örnek genellenebilir bir örnek değildir. Bu konuda en başta okuyucuları uyarmak, bizim yaşadığımız süreci gözlemliyorlarsa bunun bizim durumumuzla benzer olamayabileceğini ve bunu referans olarak hareket etmemelerini tavsiye ederim. Bu uyarıyı yaptıktan sonra aile olarak nelerle karşılaştık, neler yaşadık biraz bunlardan bahsedip sonrasında ise bunun ne gibi sonuçları olabileceğini akademik bir bakış açısı ile tartışacağız.

Ortaokul öğrencisi olan oğlum okul açıldıktan iki hafta sonra okula karşı soğuduğunu, arkadaşları ile ilgili soru sordüğümüzde bizi çoğunlukla geçiştirdiğini ancak öğretmenlerini çok sevdiğini belirttiği süreç bizim de göz ardı ettiğimiz ancak daha sonraları okul ile ilgili her şeyin ciddi krize dönüştüğü ancak akademik olarak ortalamaya başarısını sürdürdüğü bir durum içerisinde bulduk kendimizi. Zaman içerisinde okulu sevmediğini ifade etmeye başladı, grup oyunlarına katılmadığını, teneffüslerde yalnız takıldığını, özellikle grup etkinliklerinin olduğu derslerin olduğu günlerde sabahları kanı ağrısı, mide bulantısı, baş ağrısı gibi fizyolojik tepkiler vermeye başladı. Bu durumlar yaşandığında tıbbi destek için hastanelere gittiğimizde elimizde gayet sağlıklı bir çocuğun olduğunu da gördük. Bunu ergenliğe geçiş sürecine bağlayıp elimizden geldiğince çok zorlamadan okula gitmesini sağlamaya çalıştık. Bu süreçte okulda da bazı olaylar olmayı başladı.

Mesela ders kitaplarının kaybolması, eşofman üstünün kaybolması, kalem silgi vs bahsetmiyorum bile. Elbette okul ile görüştüğümüzde oğlumun oldukça içe kapanık olduğunu, okulda hiçbir çocuk ile arkadaşlık yapmadığını, en yakın arkadaşının kendi kardeşi olduğunu ifade ettiğini, teneffüslerde arkadaşlarının oyununa katılmadığını, yemekhanede yemeğini tek başına yediği gibi birçok durumun yaşandığını öğrendik ama okul bunların hepsini biz talep ettikten sonra bizimle paylaştı.

Ancak okul dışında gayet arkadaş canlısı, paylaşmayı seven, arkadaşları ile oyun oynayan çocuk okulda nasıl böyle olabilir diye anne-baba olarak kendi aramızda durum değerlendirmesi yapmaya başladık. Okula karşı evde yaşananlar ve okulda yaşananları bir araya ge-

Okullarda akran zorbalığı, egemenlik alanı yaratma isteği ile ilişkilidir. Bu istek fiziksel ya da psikolojik olarak gerçekleştirilebilmektedir. Fiziksel ya da psikolojik baskı süreçlerine maruz kalan kişi ya o alanı terk etmekte ya da karşılaştığı bu baskıya, zorbalığa boyun eğmektedir.

tirdiğimizde bir yerde önemli bir sorunun olduğunu ve bu sorunu nasıl çözebileceğimize ilişkin stratejiler geliştirmeye çalıştığımız bir süreçte bir sabah okula giderken panik atak geçirircesine okula gitmek istemediğini, mide bulantısı, baş ağrısı, nefes almada güçlük gibi belirtilerle birlikte sınıfından iki arkadaşının kendisini rahatsız ettiğini, kendisi ile dalga geçtiklerini, başkalarının kendisi ile arkadaşlık etmelerini, konuşmalarını engellediklerini, zaman zaman kitap, kıyafet vb eşyalarını zorla kendisinden aldıklarını ifade etti. Biz anne ve baba olarak çok içindeydik. Bizim hiçbir zaman aklımızdan geçmeyen şey ile karşı karşıyaydık: akran zorbalığı. Okul ile yaptığımız görüşmelerde bizi tatmin eden bir çözüm üretilmediği için ilk önce ara dönem tatiline kadar çocuğu sadece sınav günlerinde okula gönderdik ve ara dönemde ise çocuğun okulunu değiştirdik. Okul değiştirme sürecinde yeni okul ile çocuğun deneyimlerini paylaştık ve onlar da çocuğun okula uyumu için birkaç günlük bir uyum programı uyguladılar. Şimdi sadece kendi sınıfında değil, diğer sınıflardan bile arkadaşı var, onlarla okul içinde ve dışında görüşüyor, okula karşı tutumu olumlu ve en önemlisi okula mutlu gidiyor ve aynı mutlulukla dönüyor.

Öğretmenlerin dikkatinden kaçabiliyor

Yukarıda anlattığım akran zorbalığı ile ilgili anekdot okullarda sıklıkla karşılaşılan bir durum ve çoğunlukla okuldaki öğretmenlerin dikkatinden kaçabiliyor. Akran zorbalığı bir saldırganlık türü olarak tanımlanmakla birlikte gücün sistematik olarak kendisinden daha güçsüz ya da zayıf birine karşı kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Okullarda çocuklar arasındaki her güç ilişkisi zorbalık olarak değerlendirilebilir mi, elbette hayır. Çocuklar arasında güç ilişkisinin zorbalık olarak değerlendiril-

rilebilmesi için zorbalığı belirleyen üç temel öğenin mutlaka görülmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki eylemin bir amacının olması, diğeri eylemin sürekli olması ve en son öge de güç ilişkisinde güç dengesizliğinin olmasıdır. Bu üç öge güç ilişkilerinde açıkça gözlemlenebiliyorsa burada akran zorbalığından bahsetmemiz mümkündür. Bununla birlikte akran zorbalığının dinamikleri kişiden kişiye, okuldan okula farklılık gösterebilmekle ve aynı zamanda birbirine geçmiş sosyal süreçleri, ilişkileri ve etkileşimleri barındırmaktadır (Uysal ve Dinçer, 2012). Yaşanılan çevre, aile ilişkileri, kişilik özellikleri çocuğun akranlarına karşı uyguladığı şiddetin nedenlerine ilişkin ciddi ipuçları barındırmakla birlikte aynı zamanda çözümün de önemli kaynağı olarak da okulun ilgili birimleri tarafından değerlendirilmelidir. Bunun göz ardı edilmesi sadece bir çocuğun değil, birden fazla çocuğun buna maruz kalmasına yol açabilir. Dolayısıyla okulun rehberlik servisi ile birlikte sınıf öğretmeninin çocukları sistematik olarak gözlemlemesi önleyici müdahalelerden biri olarak görülebilir.

Okullarda akran zorbalığı, egemenlik alanı yaratma isteği ile ilişkilidir. Bu istek fiziksel ya da psikolojik olarak gerçekleştirilebilmektedir. Fiziksel ya da psikolojik baskı süreçlerine maruz kalan kişi ya o alanı terk etmekte ya da karşılaştığı bu baskıya, zorbalığa boyun eğmektedir. Karşılaşılan zorbalığa boyun eğmek zorunda kalan çocuğun akademik başarısızlıktan tutun da psikososyal ve duygusal olarak örselenmesine, özgüven kaybına, kendini ifade edememe ve en nihayetinde yaşadığı ortama yabancılaşmasına, aitik duygusunu yitirmesine kadar birçok olumsuz sonuçla karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir.

Dolayısıyla özellikle çocuklar arasında sıklıkla görülen akran zorbalığının önüne geçmek için önleyici çalışmaların yapılması, eğitim programı içerisine işbirliğini, yardımlaşmayı, paylaşmayı destekleyen uygulamaların yerleştirilmesi, sorumlulukların eşit paylaşımını gerektiren proje tabanlı çalışmaların yapılması okulda akran zorbalığının önüne geçmede etkili stratejiler olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte akran zorbalığını tetikleyen rekabete dayalı eğitimsel uygulamalardan kaçınmak, tüm çocuklara ortaklaşabilecekleri başarıları, başarısızlıkları birlikte deneyimleme fırsatları vermek akran zorbalığının ortaya çıkmasına da engel olabilir.

Sonuç olarak akran zorbalığı sadece okullarda değil, hayatın her alanında karşılaştığımız bir şiddet türüdür. Bunun üstesinden gelmek ortaklaşabileceğimiz şeyleri arttırmakla mümkündür. Ortaklaşabileceğimiz şeyleri arttırdıkça farklılıklarımızı fark edecek, buna saygı duymayı öğrenecek ve şiddetsiz bir toplumda yaşamayı öğreneceğiz.

Kaynaklar

Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(4), 468-483.